

BELÂ

(البلا)

Allah'ın

insanları denemek için verdiği
maddî ve mânevî sıkıntı, dert, külfet.

Belâ kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de "es-kimek; denemek, sınamak; gam, musibet, darlık ve sıkıntı" mânalarında kullanılmıştır. Firavun'un İsrailoğulları'na yaptığı korkunç işkenceler "büyük belâ" (belâün azîm, el-Bakara 2/49; el-A'râf 7/141; İbrâhim 14/6) ve "açık belâ" (belâün mübîn, ed-Duhân 44/33) diye vasıflandırılmıştır. Hz. İbrâhim'in oğlu İsmâil'i kurban etmeye teşebbüsüne de "açık belâ" (deneme) denilmiştir (es-Sâffât 37/106). Allah'ın kendisini denediği kulun bu denemeden başarı ve yüz akı ile çıkması da "güzel belâ" (belâün hasen) olarak tarif edilmiştir. Bu mânada Bedir Gazvesi ve sonucunda kazanılan zafer, "güzel bir belâ" yani başarıyla verilmiş bir imtihan olarak nitelendirilmiştir (bk. el-Enfâl 8/17).

Kur'an'da dinî yükümlülükler de belâ kelimesiyle ifade edilmiştir. Bakara sûresinin 155 ve Muhammed sûresinin 31. âyetlerinde belâ (ibtîlâ) bu mânada kullanılmıştır. Allah'ın korku ve kıtlık vermesi, mal, can ve mahsulleri eksiltmesi de birer belâdır (bk. el-Bakara 2/155). Esasen Kur'an'a göre dünya, kimin daha güzel iş yaptığının anlaşılacağı bir belâ (deneme) yeri olup ölüm ve hayat bunun için yaratılmıştır (bk. el-Mülk 67/2). Hz. Peygamber de denenmek ve denemek için gönderilmiştir (bk. Müslim, "Cennet", 63). Başta peygamberler olmak üzere Allah herkesi bir belâ ile denemektedir. Özellikle mutasavvıfların üzerinde önemle durdukları bir hadise göre en şiddetli belâlara uğrayanlar önce peygamberler, sonra da onlara en çok benzeyenlerdir (bk. Tirmizî, "Zühd", 56; İbn Mâce, "Fiten", 23; Dârimî, "Rekâ'ik", 67; Buhârî, "Merçâ", 3). İnsanın dert ve musibetlerle karşılaşması kaçınılmazdır. Çünkü kişinin gerçek şahsiyeti ibtilâ (deneme) halinde ortaya çıkar. Deri için tabaklanma ne ise insan için ibtilâ da odur; altın ateşte, insan mihnette belli olur. Büyük belâlara ancak büyük insanlar dayanabilir. Bir hadise göre kazanılacak olan sevabın büyüklüğü katlanılan belânın ağırlığı nisbetinde olur. Bu yüzden Allah sevdiklerine belâ verir. Buna razı olan Allah'ın rızasını kazanır; isyan eden ise Allah'ın gazabına uğrar (Tirmizî, "Zühd", 56; İbn Mâce, "Fiten", 23).

Belâya uğrama aynı zamanda günah-tan arınmaya ve mânen yükselmeye de vesile olur. Öyle günahlar vardır ki ancak belâyâ sabretmek suretiyle silinir. Hz. Âişe, Hz. Peygamber'den daha şiddetli ağrılara mâruz kalan birini görmediğini söyler (bk. Tirmizî, "Zühd", 56). Hastalığa mübtelâ olan müminin günahları affa uğrar (el-Muvaţta', "Ayn", 8; Müsned, VI, 157).

Belâ, huzur ve selâmet mânasına gelen âfiyet* mukabili olarak da kullanılmıştır. Bir hadise göre âfiyette olanlar, belâ ehline âhirette verilen sevabın çokluğunu görünce, "Keşke dünyada iken derimiz makasla doğransaydı" diyeceklerdir (Tirmizî, "Zühd", 58). Bununla birlikte Allah'tan âfiyet dilemek gerekir (Tirmizî, "Da'avât", 91; Müsned, V, 231, 235). Bu yüzden belâda olanlara merhamet etmek lâzımdır; âfiyette olanların da hamd etmeleri gerekir (el-Muvaţta', "Kelâm", 8). Hz. Peygamber, "Takat getirilemeyen belâlara kendinizi mâruz bırakarak zelil olmayın" buyurmuş (Tirmizî, "Fiten", 67; İbn Mâce, "Fiten", 31) ve dayanılmaz belâlardan daima Allah'a sığınmıştır (Buhârî, "Da'avât", 23).

Zâhid ve sūfiler belâ ve âfiyet konusunu değişik bir şekilde ele almışlardır. Mutarrif b. Şihhîr belâda sabır halinde olmayı âfiyette şükür halinde olmaya tercih ederken diğer bazıları âfiyette şükretmeyi belâda sabretmeye tercih etmişlerdir. Gazzâlî ise avam için belâyâ sabretmenin nimete şükretmekten daha faydalı olduğunu belirtmekteyse de aslında insanların her iki durumda takınacakları tavra, niyet ve amellerine göre belâyâ sabretmenin veya nimete şükretmenin daha değerli olabileceğini düşünmektedir. Esasen ona göre sabır ve şükür iç içedir. Çünkü dinî ve ahlâkî açıdan her nimet bir belâ, her belâ da bir bakıma nimettir. Dolayısıyla kemal sahibi bir insan aynı şartlar altında hem sabredici hem de şükredicidir. Sūfilere göre belâ da âfiyet de Allah'tandır. Allah hangisini münasip görürse insan onu gönül hoşluğu ile kabullenerek hakkını da hayırlısının o olduğuna inanmalıdır. Allah'ın kahrını da lutfunu da hoş karşılayan, cefada da safada da rızâ halinden ayrılmayan sūfiler belâda "mübtelâ"yi yani belâyı veren Allah'ı görürler; belânın sonuçlarını ve karşılığını düşünerek teselli bulur, belânın acısını hissetmezler. Sevgiliyi temaşa ederken belânın ıstırabını unuturlar. Cüneyd-i Bağ-

dâdî'ye göre belâ âriflerin yolunu aydınlatan bir meşaledir; müridler için uyanış, gafiller için helâk olma sebebidir. İlahî aşk ve muhabbeti esas alan mutasavvıflar en büyük dert ve belâ olarak aşkı görürler. Fakat aşık mâşuku için her türlü acıya ve sıkıntıya severek katlanır, hatta bundan mânevî bir haz duyar.

BİBLİYOGRAFYA :

el-Muvaţta', "Ayn", 8, "Kelâm", 8; Müsned, V, 231, 235; VI, 157; Dârimî, "Rekâ'ik", 67; Buhârî, "Merçâ", 3, "Da'avât", 23; Müslim, "Cennet", 63; İbn Mâce, "Fiten", 23, 31; Tirmizî, "Zühd", 56, 58, "Da'avât", 91, "Fiten", 67; Serrâc, el-Lüma', s. 49, 300; Süleymî, Ta-bakât, s. 168-210; Hücvîrî, Keşfü'l-mahcûb (Uludağ), s. 539; Gazzâlî, İhyâ', IV, 135-141; Ebû'n-Necîb es-Sühreverdî, Adâbü'l-mürîdîn, Kahire, ts. (Dârü'l-Vatani'l-Arabî), s. 125; At-târ, Tezkiretül'evliyâ', s. 18, 440, 626; İbn Abdülber, Behcetü'l-mecâlis, I, 383; Aclünî, Keşfü'l-hafâ', I, 130, 290.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

BELÂGAT

(البلاغة)

Edebiyat kaideleri ve
edebî sanatlarla ilgili meânî,
beyân ve bedîî içine alan ilim dalı.

Belâgat sözlükte "sözün fasih ve açık seçik olması" anlamında masdardır. Bazı kaynaklar bunu "ulaşmak; olgunlaşmak, erginlik çağına varmak" mânasındaki bulûğ kelimesiyle ilgili görüyorlarsa da bab ve masdar değişikliğinden dolayı bu anlam isabetli görülmemektedir. Terim olarak ise biri "meleke", diğeri "ilim" olmak üzere iki mânada kullanılmıştır. Batı dillerinde meleke anlamında belâgata karşılık éloquence, ilim anlamında da rhétorique kelimeleri kullanılmaktadır. Meleke olarak belâgat, sözün, fasih olmakla beraber yer ve zamana da uygun olmasıdır. Diğer bir söyleyişle bir fikrin sözlü veya yazılı olarak yerinde, yeterince ve zamanında ifade edilmesidir. Belâgat insanda doğuştan var olan bir melekedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de, "O insanı yarattı ve ona beyânî (düşündüğünü açıklamayı) öğretti" (er-Rahmân 55/3-4) buyurulmaktadır. Dolayısıyla belâgat henüz ilim haline gelmeden önce meleke olarak şair, yazar ve hatiplerde hatta halkın dilinde vardır. Bu sebeple sonraları birer belâgat terimi kabul edilecek olan teşbih, mecaz, istiare, takdim, tehir, cinas, mutabakat vb. edebî sanatlar her dil ve kültürde daima kullanılmıştır. Nitekim belâgatın mele-